

زمانه وانیی کۆمپیوتەری

بابەتی 2: سەرچاوه زمانه وانیه کان

سینا ئەحمەدی

sinaahmadi.github.io/KurdishCL

1 دهسپیک

2 پیدراوهی زمان

3 پیدراوهکان بهپیی فۆرماتهکان

4 بهکارهینانی سه رچاوه زمانیهکان

5 بهشی پراکتیک

دهسپیک

© Sina Ahmadi

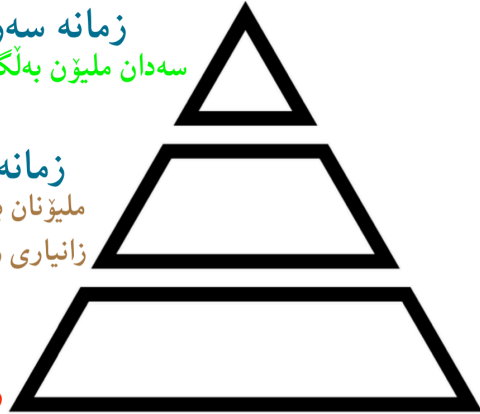
سەرچاوه زمانه وانیه کان بو زمانه وانیه کو مپیوتهری

- پیدراوهی زمانه وانیه ← یه کهم ههنگاو بو پرۆسهس کردنی زمان

زمانه سەرچاوه دهوله مهنده کان
سه دان ملیون به لگهی سهرهیل و پیدراوه و زانیاری
وهک ئینگلیسی

زمانه مامناوهندیه کان
ملیونان به لگهی سهرهیل و پیدراوه و
زانیاری زۆربهی زمانه ئه ورووپیه کان

زمانه ههژاره کان
بی یان کهم/سەرچاوه
زۆربهی زمانه کانی دنیا

سەرچاوه زمانه وانیه کان بۆ زمانه وانیه کۆمپیوتهری

- پیدراوهی زمانه وانیه ← یه کهم ههنگاو بۆ پرۆسهس کردنی زمان
- بهشیکی زۆری زمانه کانی دنیا سەرچاوهی زمان و زمانه وانیه کان بۆ کهمه [1]

زمانه سەرچاوه دهوله مهنده کان
سه دان ملیۆن به لگهی سه رهیل و پیدراوه و زانیاری
وهک ئینگلیسی

زمانه مامناوه ندییه کان
ملیۆنان به لگهی سه رهیل و پیدراوه و
زانیاری زۆربهی زمانه ئه ورووپیه کان

زمانه هه ژاره کان
بی یان کهم/سه رهچاوه
زۆربهی زمانه کانی دنیا

سەرچاوه زمانه وانیه کان بو زمانه وانیه کو مپیوتهری

- پیدراوهی زمانه وانیه ← یه کهم ههنگاو بو پرۆسهس کردنی زمان
- بهشیکی زۆری زمانه کانیه دنیا سەرچاوهی زمان و زمانه وانیه کان بو کهمه [1]
- زمانی کوردی زمانیهی کهم سەرچاوهی کهمه (less-resourced)

زمانه سەرچاوه دهوله مهنده کان
سه دان ملیۆن به لگه ی سهرهیل و پیدراوه و زانیاری
وهک ئینگلیسی

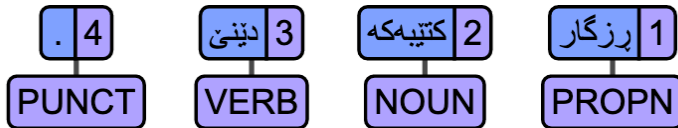
زمانه مامناوه ندییه کان
ملیۆنان به لگه ی سهرهیل و پیدراوه و
زانیاری زۆربه ی زمانه ئه ورووپیه کان

زمانه هه ژاره کان
بی یان کهم/سەرچاوه
زۆربه ی زمانه کانیه دنیا

به کارهینانی سه رچاوه کانی زمان

- ناسینه وهی به شه کانی وشه (part-of-speech tagging)

به کارهییانی سه رچاوه کانی زمان

- ناسینه وهی به شه کانی وشه (part-of-speech tagging)
- راست کردنه وهی هه لهی رینووس (spelling error correction)

نوام چامسکی و زنجیره پلهی زمان و ریزمانه فورماله کان

زنجیره پلهی

هه زنجیره ره قه

Ignore

Ignore All

Add to Dictionary

Spelling...

به کارهییانی سه رچاوه کانی زمان

- ناسینه وهی به شه کانی وشه (part-of-speech tagging)
- راست کردنه وهی هه لهی رینووس (spelling error correction)
- لیک دانه وهی واتای وشه کان: «داریکی به دهسته وه بوو.» (word-sense disambiguation)

دار

- ناسینه وهی به شه کانی وشه (part-of-speech tagging)
- راست کردنه وهی هه لهی ریڤنوس (spelling error correction)
- لیک دانه وهی واتای وشه کان: «داریکی به دهسته وه بوو.» (word-sense disambiguation)
- ناوانی رۆله ماناداره کان (semantic role labeling)

به کارهییانی سه رچاوه کانی زمان

- ناسینه وهی به شه کانی وشه (part-of-speech tagging)
- راست کردنه وهی هه لهی رینووس (spelling error correction)
- لیک دانه وهی واتای وشه کان: «داریکی به دهسته وه بوو.» (word-sense disambiguation)
- ناوانی رۆله ماناداره کان (semantic role labeling)
- په یوهندی دانی چه مکه کان له رسته دا (entity linking)

- ناسينه وهی به شه کانی وشه (part-of-speech tagging)
- راست کردنه وهی هه لهی رینووس (spelling error correction)
- ليک دانه وهی واتای وشه کان: «داريکی به دهسته وه بوو.» (word-sense disambiguation)
- ناوانی رۆله ماناداره کان (semantic role labeling)
- په يوهندی دانی چه مکه کان له رسته دا (entity linking)
- ويړای پيشکه وتنه کان له بواری ژيريی دهستکرددا، سه رچاوه کانی زمان هيشتاش رۆليکی گرینگيان له تهکنۆلۆژيای زماندا ههيه.

سەرچاوهی زمانه وانیه/زمانی

سەرچاوهی زمانه وانیه بریتیه له پیکهاتهی بهرهمه زمانه وانیه و زمانیهکان که بو چی کردن، باستر کردن یان هه لسه نگاندهی تهکنولۆژیای زمان و تووژینهوهی سهر زمان به کار دههیندرین.

1 پیدراوهی زمانه وانیه: نهو سه چاوه یانهی زمانیک له ریگای پیدراوهوه ده ناسین، وهک فرههنگ، لیستی وشه یان ته نانهت دهنگی شیوه زاریک

سەرچاوهی زمانه وانیه/زمانی

سەرچاوهی زمانه وانیه بریتیه له پیکهاتهی بهرهمه زمانه وانیه و زمانیهکان که بو چی کردن، باستر کردن یان هه لسه نگاندهی ته کنولۆژیای زمان و تووژینه وهی سهر زمان به کار دههیندرین.

- 1 پیدراوهی زمانه وانیه: نهو سه چاوه یانهی زمانیک له ریگای پیدراوه وه ده ناسین، وهک فرههنگ، لیستی وشه یان ته نانهت دهنگی شیوه زاریک
- 2 نهو ئامیرانهی که بو به کارهینان، نیشان دان یان دهست تی وهردانی پیدراوهکان پیویستن

سەرچاوهی زمانه وانیه/زمانی

سەرچاوهی زمانه وانیه بریتیه له پیکهاتهی بهرهمه زمانه وانیه و زمانیهکان که بو چی کردن، باستر کردن یان هه لسه نگاندهی ته کنولۆژیای زمان و تووژینه وهی سهر زمان به کار دههیندرین.

- 1 پیدراوهی زمانه وانیه: نهو سه چاوه یانهی زمانیک له ریگای پیدراوه وه ده ناسین، وهک فرههنگ، لیستی وشه یان ته نانهت دهنگی شیوه زاریک
- 2 نهو ئامیرانهی که بو به کارهینان، نیشان دان یان دهست تی وهردانی پیدراوهکان پیوستن
- 3 میتاداتا و وشه سازیهکان که بو مامه له کردن له گه ل پاراستنی سه رچاوهکان به کار دین، به تایه تی بهرده وامی (sustainability)، بهرده ستیوون و ئه رشیفکردنی درێژخایه ن

پیداوہی زمان

هه‌ندیك له گرنگترین جوړه‌کانی پیداوه زمانه‌وانییه‌کان ئەمانه‌ن:
① وه‌سفی زمان وه‌ک ری‌زمان (grammar) و مودی‌ل کردنی فۆرمال

هه‌ندیك له گرنگترین جوړه‌کانی پیداوه زمانه‌وانییه‌کان ئەمانه‌ن:

- 1 وه‌سفی زمان وه‌ک ری‌زمان (grammar) و مودی‌ل کردنی فۆرمال
- 2 کۆرپس (corpora / corpus به‌کۆ): پیکهاته‌یه‌ک له ده‌ق یان ده‌نگ به‌ شیوه‌ی دیجیتال

هه‌ندیك له گرنگترین جوړه‌کانی پیداوه زمانه‌وانییه‌کان ئەمانه‌ن:

- 1 وه‌سفی زمان وه‌ک ری‌زمان (grammar) و مودی‌ل کردنی فۆرمال
- 2 کۆرپس (corpora / corpus به‌کۆ): پیکهاته‌یه‌ک له ده‌ق یان ده‌نگ به‌ شیوه‌ی دیجیتال
- 3 سه‌رچاوه‌ی واتاناسی-وشه‌ناسی (lexical-semantic): ری‌ک خستی سه‌رچاوه‌ی زمان به‌ پی‌ی بو‌چوون یان تیورییه‌ک له واتاناسی یان وشه‌ناسیدا

هه‌ندیك له گرنگترین جوړه‌کانی پیداوه زمانه‌وانییه‌کان ئەمانه‌ن:

- 1 وه‌سفی زمان وه‌ک ری‌زمان (grammar) و مودی‌ل کردنی فۆرمال
- 2 کۆرپس (corpora / corpus به‌کۆ): پیکهاته‌یه‌ک له ده‌ق یان ده‌نگ به‌ شیوه‌ی دیجیتال
- 3 سه‌رچاوه‌ی واتاناسی-و‌شه‌ناسی (lexical-semantic): ری‌ک خستی سه‌رچاوه‌ی زمان به‌ پی‌ی بۆ‌چوون یان تیورییه‌ک له واتاناسی یان و‌شه‌ناسیدا
- 4 ئۆنتۆلۆژی (ontology)، زاراوه‌ناسی (terminology) و فه‌ره‌ه‌نگۆک (glossary)

هەندیک له گرنگترین جوّرهکانی پیداوه زمانهوانیهکان ئەمانه:

- 1 وهسفی زمان وهک ریزمان (grammar) و مودیل کردنی فۆرمال
- 2 کۆرپس (corpora / corpus به کۆ): پیکهاتهیهک له دهق یان دهنگ به شیوهی دیجیتال
- 3 سه‌رچاوهی واتاناسی-وشه‌ناسی (lexical-semantic): ریک خستنی سه‌رچاوهی زمان به پیی بوچوون یان تیورییهک له واتاناسی یان وشه‌ناسیدا
- 4 ئۆنتۆلۆژی (ontology)، زاراوه‌ناسی (terminology) و فهره‌نگۆک (glossary)
- 5 مۆدیلی زمان (language model) که له سه‌ر کۆرپسه‌گه‌وره‌کاندا فیرده‌کری

هه‌ندیك له گرنه‌تیرین جوهره‌کانی پیدراوه زمانه‌وانیه‌کان ئه‌مانه‌ن:

- 1 وه‌سفی زمان وه‌ک ریژمان (grammar) و مودیل کردنی فۆرمال
- 2 کۆرپس (corpora / corpus به‌ کۆ): پیکهاته‌یه‌ک له ده‌ق یان ده‌نگ به‌ شیوه‌ی دیجیتال
- 3 سه‌رچاوه‌ی واتاناسی-و‌شه‌ناسی (lexical-semantic): ریک خستی سه‌رچاوه‌ی زمان به‌ پیی بو‌چوون یان تیورییه‌ک له واتاناسی یان و‌شه‌ناسیدا
- 4 ئۆنتۆلۆژی (ontology)، زاراوه‌ناسی (terminology) و فه‌ره‌ه‌نگۆک (glossary)
- 5 مۆدیلی زمان (language model) که له سه‌ر کۆرپسه‌ گه‌وره‌کاندا فی‌رده‌کری
- 6 گرافی زانیاری (knowledge graph) و بنکه‌ی زانیاری (knowledge base)

• ریزمانی زمان وهک ریزمانی کوردیی تاکستۆن [2]

AFFIRMATIVE PRESENT

دهمهوئى dámawe	دهمانهوئى dámânawe
دهتهوئى dátawe	دهتانهوئى dátânawe
دهیهوئى dáyawe	دهیانهوئى dáyânawe

NEGATIVE PRESENT

نهمهوئى námawe	نهمانهوئى námânawe
نتهوئى nátawe	نتهتانهوئى nátânawe
نیهوئى náyawe	نیهتانهوئى náyânawe

PRESENT SUBJUNCTIVE

بمهوئى bímawe	بمانهوئى bímânawe
بتهوئى bítawe	بتانهوئى bítânawe
بییهوئى bíyawe	بییهتانهوئى bíyânawe

- ریزمانی زمان وهک ریزمانی کوردیی تاکستۆن [2]
- فۆرمالیسم و یاساکان

$$\left[\begin{array}{l} /XY(\mathbf{in})/_{V} \\ x (= \text{چاۆگ}) \\ \text{کردن} (kirdin) \end{array} \right] \leftrightarrow \left[\begin{array}{l} /XY/_{V} \\ x \text{ رهگی رابردووی} \\ \text{کرد} (kird) \end{array} \right] \leftrightarrow \left[\begin{array}{l} /XZ/_{V} \\ x \text{ رهگی ئیستای} \\ \text{که} (ke) \end{array} \right]$$

- ریزمانی زمان وهک ریزمانی کوردیی تاکستۆن [2]
- فورمالیسم و یاساکان

$$\left[\begin{array}{l} /XY(\text{in})/_{V} \\ x (= \text{چاوغ}) \\ \text{کردن} (kirdin) \end{array} \right] \leftrightarrow \left[\begin{array}{l} /XY/_{V} \\ x \text{ رهگی رابردووی} \\ \text{کرد} (kird) \end{array} \right] \leftrightarrow \left[\begin{array}{l} /XZ/_{V} \\ x \text{ رهگی ئیستای} \\ \text{که} (ke) \end{array} \right]$$

که تییدا X رهگی کرداره که یه و Y و Z یش ههردووکیان پاشگری دارپژانن.

- له سه‌بنه‌مایه‌کی واتاناسی یان وشه‌ناسیدا به شیوه‌یه‌کی وه‌سفکه‌ر و پیکهاته‌دار ری‌ک خراون.

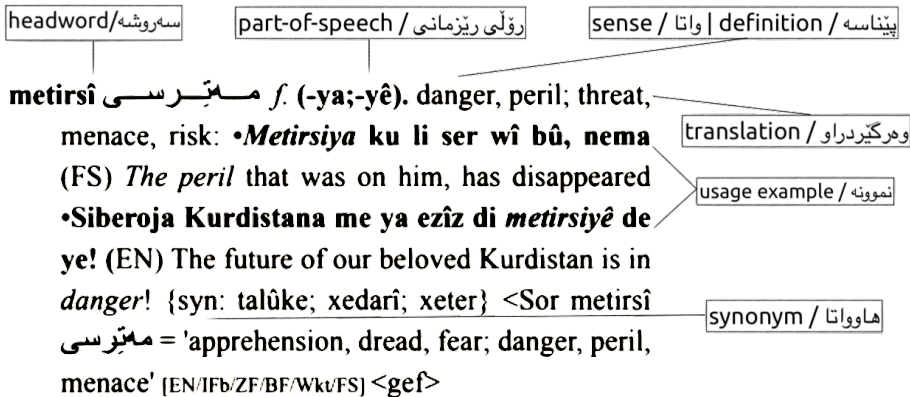
پیداووی زمان: سه‌رچاوه‌ی واتاناسی-وشه‌ناسی

- له سه‌ر بنه‌مایه‌کی واتاناسی یان وشه‌ناسیدا به شیوه‌یه‌کی وه‌سفکه‌ر و پیکهاته‌دار ری‌ک خراون.
- هه‌ندی‌ک له گرینگترینی ئەو سه‌رچاوه‌یانه ئەمانه‌ن:

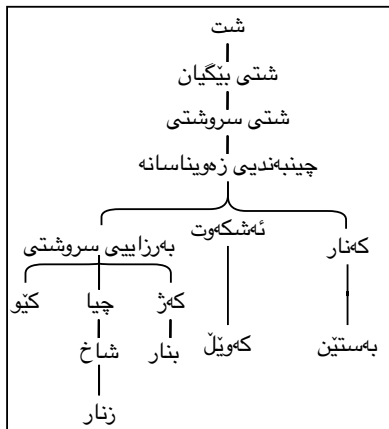
پیداوهی زمان: سه‌رچاوهی واتاناسی-وشه‌ناسی

- له سه‌ر بنه‌مایه‌کی واتاناسی یان وشه‌ناسیدا به شیوه‌یه‌کی وه‌سفکه‌ر و پیکهاته‌دار رپیک خراون.
- هه‌ندی‌ک له گرینگترینی ئه‌و سه‌رچاوه‌یانه ئه‌مانه‌ن:
- فره‌هنگی وشه وه‌ک هه‌نبانه بو‌رینه یان Ferhenga Birûskî [3]

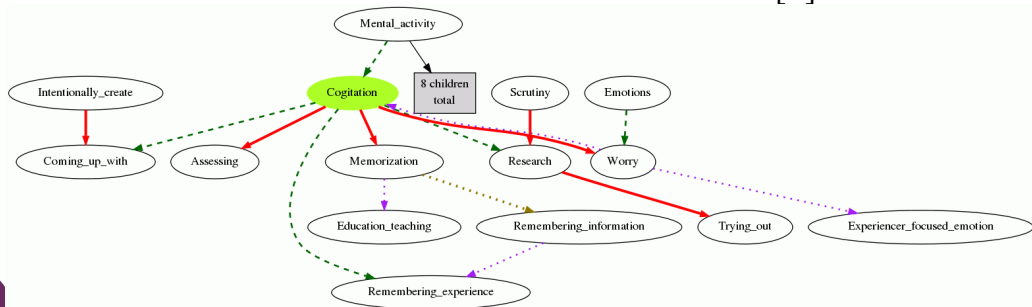
پیداوهی زمان: سه‌رچاوهی واتاناسی-وشه‌ناسی

- له سه‌ر بنه‌مایه‌کی واتاناسی یان وشه‌ناسیدا به شیوه‌یه‌کی وه‌سفکه‌ر و پیکهاته‌دار ری‌ک خراون.
- هه‌ندی‌ک له گرینگترینی ئه‌و سه‌رچاوه‌یانه ئه‌مانه‌ن:
- فره‌ه‌نگی وشه وه‌ک هه‌نبانه بو‌رینه یان [3] Ferhenga Birûskî
- وو‌ردنی‌ت (WordNet) [4] (به‌سته‌ر) وه‌ک کوردنی‌ت [5]

پیداوهی زمان: سه رچاوهی واتاناسی-وشه ناسی

- له سه ر بنه مایه کی واتاناسی یان وشه ناسیدا به شیوهیه کی وه سفکه ر و پیکهاته دار ریگ خراون.
- هه ندیک له گرینگترینی ئه و سه رچاوه یانه ئه مانه ن:
- فرههنگی وشه وهک هه نبانه بۆرینه یان [3] Ferhenga Birûskî
- ووۆردنیی (WordNet) [4] (به سته ر) وهک کوردنیی [5]
- [6] FrameNet

- زاراوه یان زار (terminology) به وشه یهک ده کوتری که تایبته به بواریکه وهک زاراوه ی پزیشکی یان زاراوه ی ته کنۆلۆژیا

- زاراوه یان زار (terminology) به وشه یهک ده کوترئ که تایبته به بواریکه وهک زاراوه ی پزیشکی یان زاراوه ی ته کئولۆژیا
- سه رجه م زاره کان زۆر جار پئیان ده کوترئ فهرهه نگوک (glossary)

سەرچاوه زمانه وانیهکان: زاراوه سازی

- زاراوه یان زار (terminology) به وشهیهک دهکوتری که تایبته به بواریکه وهک زاراوهی پزیشکی یان زاراوهی تهکنۆلۆژیا
- سهرجهم زارهکان زۆر جار پییان دهکوتری فهرههنگۆک (glossary)
- هاوشیوهی فهرههنگ له سهروهه پیک هاتوهه و ههندیك جار زانیاریی زمانه وانیشی لهگه لدایه. تیرمینۆلۆژیی یهکیهتی ئه ورووپا (بهستهه)

The screenshot shows a web interface for a terminology database. At the top, it displays the ID '1341869' and the language 'en'. The entry is for 'morpheme' in the 'social sciences' category. It includes a term reference to ISO/R 1087:1969 and a Wikipedia link. The definition is 'smallest semantically meaningful unit in a language'. It also shows a language level note and creation/modification dates. At the bottom, there is a French entry for 'morphème'.

1341869 1

social sciences [SCIENCE, humanities] COM

en morpheme ***

Term reference: - ISO/R 1087:1969 Vocabulary of terminology (withdrawn)
- Wikipedia > Morpheme, <http://en.wikipedia.org/wiki/Morpheme> [10.1.2012]

Definition: smallest semantically meaningful unit in a language

Definition reference: Wikipedia > Morpheme, <http://en.wikipedia.org/wiki/Morpheme> [10.1.2012]

Language level note: See also:
lexeme [IATE:1615017]

Creation date: 24.9.2003 1:00 Legacy database: Eurodicautom
Created by: (COM) Legacy ID: BTL-AFN90-200355
Modification date: 19.5.2014 12:36
Modified by: (CdT)

fr morphème **

- زاراوه یان زار (terminology) به وشه یهک دهکوتری که تایبته به بواریکه وهک زاراوه ی پزیشکی یان زاراوه ی تهکنۆلۆژیا
- سه رجه م زارهکان زۆر جار پییان دهکوتری فرههنگۆک (glossary)
- هاوشیوه ی فرههنگ له سهروشه پیک هاتوو و هه ندیک جار زانیاری زمانه وانیشی له گه لدایه. تیرمینۆلۆژی یه کیه تیی ئه ورووپا (به سته ر)
- ئامانجی زاراوه ریک خستن و پۆلاندنی زانیاریه بو ساز کردنی پۆلینه ناسی (taxonomy)

- زاراوه یان زار (terminology) به وشه‌یه‌ک ده‌کوتری که تایبته به بواریکه وهک زاراوه‌ی پزیشکی یان زاراوه‌ی ته‌کنۆلۆژیا
- سه‌رجه‌م زاره‌کان زۆر جار پییان ده‌کوتری فه‌ره‌ه‌نگۆک (glossary)
- هاوشیوه‌ی فه‌ره‌ه‌نگ له سه‌روه‌ه‌ پیک هاتووه و هه‌ندی‌ک جار زانیاریی زمانه‌وانی‌شی له‌گه‌ل‌دایه.
- تیرمینۆلۆژیی یه‌کیه‌تیی ئه‌ورووپا (به‌سته‌ر)
- ئامانجی زاراوه‌ریک خستن و پۆلاندنی زانیارییه‌ بو‌ سازکردنی پۆلینه‌ناسی (taxonomy)
- له‌ ته‌کنۆلۆژیای زمان زۆر به‌سوودن بو‌ زۆرکردنه‌وه‌ی ئاستی ناسینه‌وه‌ی وشه‌کان

- زاراوه یان زار (terminology) به وشه یهک دهکوتری که تایبته به بواریکه وهک زاراوه ی پزیشکی یان زاراوه ی تهکنۆلۆژیا
- سه رجه م زارهکان زۆر جار پییان دهکوتری فرههنگۆک (glossary)
- هاوشیوه ی فرههنگ له سهروشه پیک هاتوه و هه ندیک جار زانیاری زمانه وانیشی له گه لدایه.
- تیرمینۆلۆژی یه کیه تیی ئه ورووپا (به سته ر)
- ئامانجی زاراوه ریک خستن و پۆلاندنی زانیاریه بو ساز کردنی پۆلینه ناسی (taxonomy)
- له تهکنۆلۆژیای زمان زۆر به سوودن بو زۆر کردنه وه ی ئاستی ناسینه وه ی وشهکان
- هه ندیک بنکه ی زاری کوردیی به سوود

- زاراوه یان زار (terminology) به وشه‌یه‌ک ده‌کوتری که تایبته به بواریکه وهک زاراوه‌ی پزیشکی یان زاراوه‌ی ته‌کنۆلۆژیا
- سه‌رجه‌م زاره‌کان زۆر جار پییان ده‌کوتری فه‌ره‌ه‌نگۆک (glossary)
- هاوشیوه‌ی فه‌ره‌ه‌نگ له سه‌روه‌ه‌ پیک هاتووه و هه‌ندی‌ک جار زانیاریی زمانه‌وانیسی له‌گه‌ل‌دایه.
- تیرمینۆلۆژیی یه‌کیه‌تیی ئه‌ورووپا (به‌سته‌ر)
- ئامانجی زاراوه‌ریک خستن و پۆلاندنی زانیارییه‌ بو سازکردنی پۆلینه‌ناسی (taxonomy)
- له ته‌کنۆلۆژیای زمان زۆر به‌سوودن بو زۆرکردنه‌وه‌ی ئاستی ناسینه‌وه‌ی وشه‌کان
- هه‌ندی‌ک بنکه‌ی زاری کوردیی به‌سوود
- وشه‌نامه‌ی هوژین: <https://hojan.org/dic/>

- زاراوه یان زار (terminology) به وشهیهک دهکوتری که تایبته به بواریکه وهک زاراوهی پزیشکی یان زاراوهی تهکنۆلۆژیا
- سهرجهه زارهکان زۆر جار پێیان دهکوتری فهرههنگۆک (glossary)
- هاوشیوهی فهرههنگ له سهروشه پیک هاتوووه و ههندیك جار زانیاریی زمانه وانیشی لهگهڵدایه. تیرمینۆلۆژیی یهکیهتی ئه ورووپا (بهستهه)
- ئامانجی زاراوه ریک خستن و پۆلاندنی زانیارییه بۆ ساز کردنی پۆلینه ناسی (taxonomy)
- له تهکنۆلۆژیای زمان زۆر به سوودن بۆ زۆرکردنه وهی ئاستی ناسینه وهی وشهکان ههندیك بنکهی زاری کوردیی به سوود
- وشه نامه ی هۆژین: <https://hojan.org/dic/>
- یاپراخ: <https://dict.linux.krd/>

کۆرپس

کۆمهلیک پیدراوهی زمانه وانیه که به شیوهی دهق یان دهنگ کۆده کریته وه و وه کوو خالی دهستییک بۆ سهلماندنی گریمانه کان سه بارهت به زمانیک به کار دههیندری.

- زۆربهی کۆرپسه کان لانی کهم چهند ملیۆن وشه یان تیدایه.

کۆرپس

کۆمهلیک پیدراوهی زمانه وانیهکان که به شیوهی دهق یان دهنگ کۆده کریتته وه و وهکوو خالی دهستییک بۆ سهلماندنی گریمانیهکان سهبارهت به زمانیک به کار دههیندری.

- زۆربهی کۆرپسهکان لانی کهم چهند ملیۆن وشه یان تیدایه.
- کۆرپس ته نیا چیژییک له زمانه کهیه، نهک زمانه که بۆ خوی.

کۆرپس

کۆمهلیک پیدراوهی زمانه وانیه که به شیوهی دهق یان دهنگ کۆده کریتته وه و وه کوو خالی دهستییک بو سه لماندنی گریمانیه کان سه بارهت به زمانیک به کار دههیندری.

- زۆربهی کۆرپسه کان لانی کهم چه ند ملیۆن وشه یان تیدایه.
- کۆرپس ته نیا چیژییک له زمانه کهیه، نهک زمانه که بو خوی.
- به رای چۆمسکی، کۆرپس قهت ناتوانی هه موو دیاردهکانی زمانیک بینیتته سه لماندن [7].

کۆرپس

کۆمهلیک پیدراوهی زمانه وانیهکان که به شیوهی دهق یان دهنگ کۆده کریتته وه و وهکوو خالی دهستییک بۆ سهلماندنی گریمانهکان سهبارهت به زمانیک به کار دههیندری.

- زۆربهی کۆرپسهکان لانی کهم چهند ملیۆن وشه یان تیدایه.
- کۆرپس ته نیا چیژییک له زمانه کهیه، نهک زمانه که بۆ خوی.
- به رای چۆمسکی، کۆرپس قهت ناتوانی هه موو دیاردهکانی زمانیک بیئیتته سهلماندن [7].
- بۆ ههر بابتهتییک، وهک زانست یان رامیاری، و ههر پیناسهیهکی زمان، وهک بنزاراوه یان هه پرهتی قسه کردن، دهتوانین کۆرپسمان هه بی.

کۆرپس

کۆمهلیک پیدراوهی زمانه وانیهکان که به شیوهی دهق یان دهنگ کۆده کریتته وه و وهکوو خالی دهستییک بۆ سهلماندنی گریمانهکان سهبارهت به زمانیک به کار دههیندری.

- زۆربهی کۆرپسهکان لانی کهم چهند ملیۆن وشه یان تیدایه.
- کۆرپس ته نیا چیژیک له زمانه کهیه، نهک زمانه که بۆ خوی.
- به رای چۆمسکی، کۆرپس قهت ناتوانی هه موو دیاردهکانی زمانیک بیئیتته سهلماندن [7].
- بۆ ههر بابتهتیک، وهک زانست یان رامیاری، و ههر پیناسهیهکی زمان، وهک بنزاراوه یان ههرهتی قسه کردن، دهتوانین کۆرپسمان هه بی.
- کۆرپس ده بی نمونه، هاوسهنگ، نوینه ر و سروشتی بی [8].

کۆرپس

کۆمهلیک پیدراوهی زمانه وانیهکان که به شیوهی دهق یان دهنگ کۆده کریتته وه و وهکوو خالی دهستیپک بۆ سهلماندنی گریمانیهکان سهبارهت به زمانیک به کار دههیندری.

- زۆربهی کۆرپسهکان لانی کهم چهند ملیۆن وشه یان تیدایه.
- کۆرپس ته نیا چیژیک له زمانه کهیه، نهک زمانه که بۆ خوێ.
- به رای چۆمسکی، کۆرپس قهت ناتوانی هه موو دیاردهکانی زمانیک بیئیتته سهلماندن [7].
- بۆ ههر بابتهتیک، وهک زانست یان رامیاری، و ههر پیناسهیهکی زمان، وهک بنزاراوه یان ههرهتی قسه کردن، دهتوانین کۆرپسمان هه بی.
- کۆرپس ده بی نمونه، هاوسهنگ، نوینه ر و سروشتی بی [8].
- مژاری سه رهکیی «زمانه وانیه کۆرپس» (corpus linguistics) تیگه یشتن له کۆرپسه.

کۆرپس

کۆمهلیک پیدراوهی زمانه وانیه که به شیوهی دهق یان دهنگ کۆده کریتته وه و وه کوو خالی دهستییک بۆ سهلماندنی گریمانیه کان سه بارهت به زمانیک به کار دههیندری.

- زۆربهی کۆرپسه کان لانی کهم چه ند ملیۆن وشه یان تیدایه.
- کۆرپس ته نیا چیژیک له زمانه کهیه، نهک زمانه که بۆ خوی.
- به رای چۆمسکی، کۆرپس قهت ناتوانی هه موو دیاردهکانی زمانیک بیئیه سهلماندن [7].
- بۆ هه ر بابه تییک، وهک زانست یان رامیاری، و هه ر پیناسه یه کی زمان، وهک بنزاراوه یان هه ره تی قسه کردن، ده توانین کۆرپسمان هه بی.
- کۆرپس ده بی نمونه، هاوسه نگ، نوینه ر و سروشتی بی [8].
- مژاری سه ره کیی «زمانه وانیه کۆرپس» (corpus linguistics) تیگه یشتن له کۆرپسه.
- کۆرپسه کان به به ربلاوی له پرۆسه س کردنی زمانیشدا به کار دههیندرین.

سەرچاوه زمانه وانیه کان: کۆرپس (دریژه)

نیوی کۆرپسه که	سەرچاوه	بنزاراوه	قهباره (وشه #)
کۆرپسی پیوان [9]	هه و آل	سۆرانی	18M
		کورمانجی	4M
کۆرپسی دهقی فۆلکلۆر [10]	گۆرانی، بهند و بهیت	سۆرانی	49K
کۆرپسی ئاسۆسافت [11]	هه و آل	سۆرانی	80M
کۆرپسی زازا-گۆرانی [12]	هه و آل	زازاکی	10M
		گۆرانی	2M
کۆرپسی پهروه ده [13]	کتیبی پهروه ده	سۆرانی	0.6M
کۆرپسی مه نچستر [14]	کۆکردنه وهی مهیدانی	سۆرانی	
		کورمانجی	

لیستی هه موو کۆرپسه کان بۆ کوردی لی ره دایه:

<https://github.com/sinaahmadi/awesome-kurdish>

- مۆدیل کردنی ئاماریی زمان که تایبه تمه ندیه کانیه زمانیک «فیڕ ده بی» رۆلی مۆرفۆلۆژی و سینتاکس، په یوه ندیه نیوان وشه کان و هتد

- مۆدیل کردنی ئاماری زمان که تایبه تمه نندیهکانی زمانیک «فیڕ دهبی» رۆلی مۆرفۆلۆژی و سینتاکس، په یوه نیدی نیوان وشهکان و هتد
- به سوود له مۆدیل کردنی زۆر دیاردهی زمان و بهربلاوه له ئه ورۆی تهکنۆلۆژیای زماندا

- مۆدیل کردنی ئاماریی زمان که تایبه تمه نندییهکانی زمانیک «فیڕ دهبی» رۆلی مۆرفۆلۆژی و سینتاکس، په یوه نیدی نیوان وشهکان و هتد
- به سوود له مۆدیل کردنی زۆر دیاردهی زمان و بهربلاوه له ئه ورۆی تهکنۆلۆژیای زماندا ئه و وشانهی له باری واتاوه له وشه «ماف» نزیکایه تیایان ههیه ↓

ئۆنتۆلۆژی (ontology)

به پیکهاتهی ئه و یاسا و زانیارییهکانی دهکوتری که بو ناساندنی چه مکهکانی بواریک و په یوهندی نیوانیان به شیوهی فورمال به کارده هیندرین.

- ئۆنتۆلۆژییه کان به توندی فهرمین و به زمانیکی مهنتیقی دیاری کراون

ئۆنتۆلۆژی (ontology)

به پیکهاتهی ئه و یاسا و زانیارییهکانی دهکوتری که بو ناساندنی چه مکهکانی بواریک و په یوهندی نیوانیان به شیوهی فۆرمال به کارده هیندریین.

- ئۆنتۆلۆژییهکان به توندی فهرمین و به زمانیکی مهنتیقی دیاری کراون
- «مانگ» یهک وشهیه له فهرههنگیکدا، بهلام دهتوانی به چهند شیوه پیناسه بکری: مانگی ههتاوی و مانگی هیجری

ئۆنتۆلۆژی (ontology)

به پیکهاتهی ئه و یاسا و زانیارییهکانی دهکوترئ که بۆ ناساندنی چه مکهکانی بواریک و په یوهندی نیوانیان به شیوهی فۆرمال به کارده هیندریین.

- ئۆنتۆلۆژییهکان به توندی فهرمین و به زمانیکی مهنتیقی دیاری کراون
- «مانگ» یهک وشهیه له فهرههنگیکدا، بهلام دهتوانی به چهند شیوه پیناسه بکری:
- مانگی ههتاوی و مانگی هیجری
- سەرچاوه زمانه وانیهکان به پیی ئاستی فۆرمال بوونیان له ئۆنتۆلۆژی دهچن.

ئۆنتۆلۆژی (ontology)

به پیکهاتهی ئه و یاسا و زانیارییهکانی دهکوترئ که بۆ ناساندنی چه مکهکانی بواریک و په یوهندی نیوانیان به شیوهی فۆرمال به کارده هیندریین.

- ئۆنتۆلۆژییهکان به توندی فهرمین و به زمانیکی مهنتیقی دیاری کراون
- «مانگ» یهک وشهیه له فهرههنگیکدا، بهلام دهتوانی به چهند شیوه پیناسه بکری:
- مانگی ههتاوی و مانگی هیجری
- سەرچاوه زمانه وانیهکان به پیی ئاستی فۆرمال بوونیان له ئۆنتۆلۆژی دهچن.
- ئۆنتۆلۆژی له بواری مهنتیق و کۆمپیوتهردا جیاوازی ههیه. چاو بکه له [15]

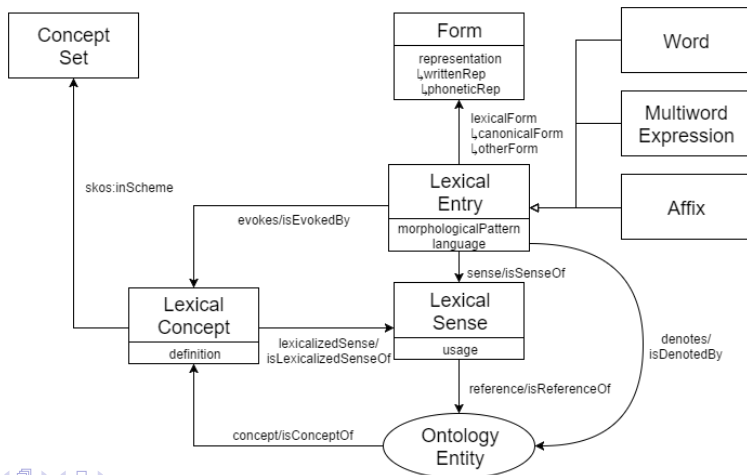
ئۆنتۆلۆژی (ontology)

به پیکهاتهی ئه و یاسا و زانیاریانی ده کوترئ که بو ناساندنی چه مکه کانی بواریک و په یوه ندیی نیوانیان به شیوه ی فۆرمال به کارده هیندرین.

- ئۆنتۆلۆژییه کان به توندی فه رمین و به زمانیکی مه نتیقی دیاری کراون
- «مانگ» یه ک وشه یه له فه ره هه نگیکدا، به لام ده توانی به چه ند شیوه پیناسه بکری:
- مانگی هه تاوی و مانگی هه جری
- سه رچاوه زمانه وانیه کان به پیی ئاستی فۆرمال بوونیان له ئۆنتۆلۆژی ده چن.
- ئۆنتۆلۆژی له بواری مه نتیق و کۆمپیوته ردا جیاوازی هه یه. چا و بکه له [15]
- ئەندازیاریی ئۆنتۆلۆژی باهتی سه ره کیی بواری «وییی سیمانتیک» (semantic web) ه.

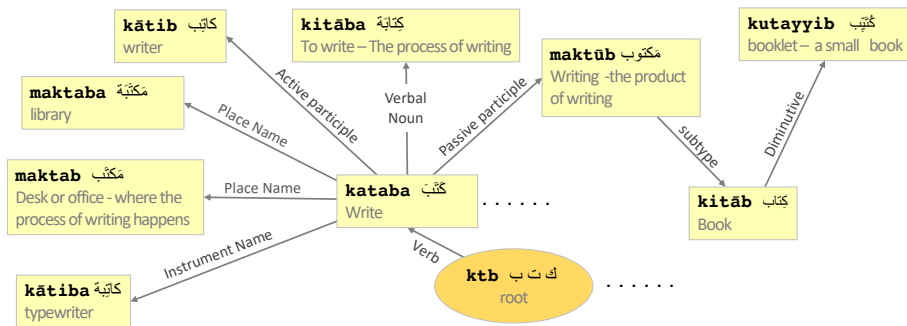
سەرچاوه زمانه وانیه کان: ئونتۆلۆژی (دریژه)

- وشه سازی و مۆدیلیکی پیدراوه بۆ سه رچاوه کانی وشه، وه ک فهره ننگه کان [16]

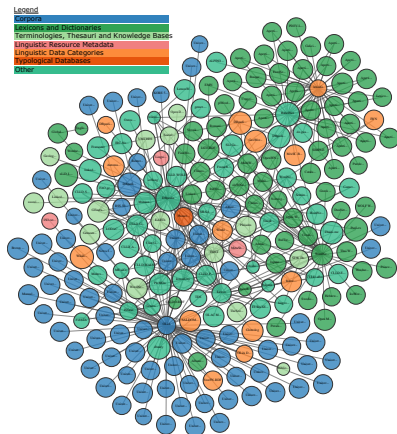
سەرچاوه زمانه وانیهکان: ئۆنتۆلۆژی (دریژه)

- وشه‌سازی و مۆدییلیکی پیدراوه بۆ سه‌رچاوه‌کانی وشه، وه‌ک فه‌ره‌ه‌نگه‌کان [16]
- مۆدییلیکی پیدراوه بۆ نیشان دانی په‌یوه‌ندی واتایی و بنه‌ماله‌یی نیوان وشه‌کان [17]

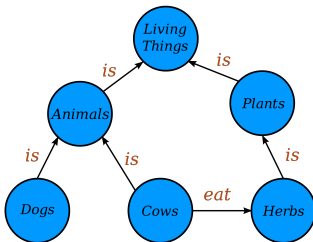
سەرچاوه زمانه وانیه کان: ئۆنتۆلۆژی (دریژه)

- وشه سازی و مۆدیلیکی پیدراوه بۆ سەرچاوه کانی وشه، وهک فهرههنگه کان [16]
- مۆدیلیکی پیدراوه بۆ نیشان دانی په یوهندی واتایی و بنه مالهیی نیوان وشه کان [17]
- ههوری سەرچاوه په یوهندیاره کان (بهسته)

سەرچاوه زمانه وانیهکان: گرافی زانیاری و بنکهی زانیاری

- نواندنی زانیاری و پیدراوهکان به شیوای گراف (graph)

سەرچاوه زمانه وانیهکان: گرافی زانیاری و بنکهی زانیاری

- نواندنی زانیاری و پیدراوهکان به شیوازی گراف (graph)
- پشت بهستن به بناغهی ویی سیمانتیک و مۆدیل کردنی پیدراوهکان

Barack Obama

44th U.S. President

barackobama.com

Barack Hussein Obama II is an American politician who served as the 44th president of the United States from 2009 to 2017. A member of the Democratic Party, he was the first African-American president of the United States. [Wikipedia](#)

Born: August 4, 1961 (age 61 years), Kapi'olani Medical Center for Women & Children, Honolulu, Hawaii, United States

Full name: Barack Hussein Obama II [Trending](#)

Height: 1.87 m

Presidential term: January 20, 2009 – January 20, 2017

Education: Harvard Law School (1988–1991), MORE

Children: Malia Ann Obama, Sasha Obama

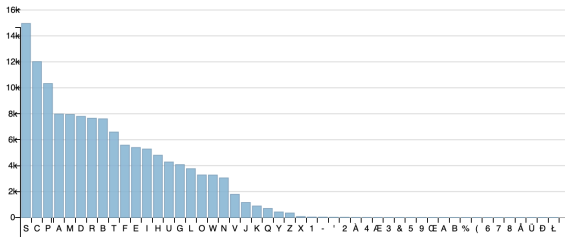
سەرچاوه زمانه وانیه کان: گرافی زانیاری و بنکهی زانیاری

- نواندنی زانیاری و پیدراوه کان به شیوازی گراف (graph)
- پشت بهستن به بناغهی ویی سیمانیک و مودیل کردنی پیدراوه کان
- لیک کارکردنی یه کجار زوری زانیاری له سهر وییدا ← چاره سه ریکی باش بو ئیستای «پیدراوه په یوه نیدیاری» هکان (linked data)

سەرچاوه زمانه وانیهکان: گرافی زانیاری و بنکهی زانیاری

- نواندنی زانیاری و پیدراوهکان به شیوازی گراف (graph)
- پشت بهستن به بناغهی ویبی سیمانتیک و مۆدیل کردنی پیدراوهکان
- لیك کارکردنی یه کجار زۆری زانیاری له سهر وییدا ← چاره سه ریکی باش بو ئیستای «پیدراوه په یوه نیدار»هکان (linked data)
- به سوودیشه بو زانیاریی زمانه وانیهکان
- ئەژماری وشه ئینگلیسییهکان به پیی یه کهم پیتیان (به ستهر)

سەرچاوه زمانه وانیهکان: گرافی زانیاری و بنکهی زانیاری

- نواندنی زانیاری و پیدراوهکان به شیوازی گراف (graph)
- پشت بهستن به بناغهی ویبی سیمانتیک و مۆدیل کردنی پیدراوهکان
- لیک کارکردنی یه کجار زۆری زانیاری له سهر وییدا ← چاره سه ریکی باش بو ئیستای «پیدراوه په یوه نیدیدار» هکان (linked data)
- به سوودیشه بو زانیاریی زمانه وانیه
- ئەژماری وشه ئینگلیسییهکان به پیی یه کهم پیتیان (به ستهر)
- کۆمهلی گرافهکانی زانیاری دهبی به بنکهی زانیاری (knowledge base)

سەرچاوه زمانه وانیهکان: گرافی زانیاری و بنکهی زانیاری

- نواندنی زانیاری و پیدراوهکان به شیوازی گراف (graph)
- پشت بهستن به بناغهی ویبی سیمانتیک و مۆدیل کردنی پیدراوهکان
- لیک کارکردنی یه کجار زۆری زانیاری له سهر وییدا ← چاره سه ریکی باش بو ئیستای «پیدراوه په یوه نیدیادار» هکان (linked data)
- به سوودیشه بو زانیاریی زمانه وانیه
- ئەژماری وشه ئینگلیسییهکان به پیی یه کهم پیتیان (به ستهر)
- کۆمهلی گرافهکانی زانیاری دهبی به بنکهی زانیاری (knowledge base)
- لیستی پشکنه رهکانی ئاسمان به یه ک کرته (به ستهر)

سەرچاوه زمانه وانیهکان: گرافی زانیاری و بنکهی زانیاری

- نواندنی زانیاری و پیدراوهکان به شیوازی گراف (graph)
- پشت بهستن به بناغهی ویی سیمانتیک و مۆدیل کردنی پیدراوهکان
- لیک کارکردنی یه کجار زۆری زانیاری له سهر وییدا ← چاره سه ریکی باش بو ئیستای «پیدراوه په یوه نیدی دار» هکان (linked data)
- به سوودیشه بو زانیاریی زمانه وانیهکان
- ئەژماری وشه ئینگلیسییهکان به پیی یه کهم پیتیان (بهسته ر)
- کۆمه لی گرافهکانی زانیاری ده بی به بنکهی زانیاری (knowledge base)
- لیستی پشکنه رهکانی ئاسمان به یه ک کرته (بهسته ر)
- بنکه به سوودهکان:

سه‌رچاوه زمانه‌وانییه‌کان: گرافی زانیاری و بنکه‌ی زانیاری

- نواندنی زانیاری و پیدراوه‌کان به شیوازی گراف (graph)
- پشت به‌ستن به بناغهی ویی سیمانتیک و مودیل کردنی پیدراوه‌کان
- لی‌ک کارکردنی یه‌کجار زوری زانیاری له سه‌ر وییدا ← چاره‌سه‌ریکی باش بو ئیستای «پیدراوه پهیوه‌ندی‌دار»ه‌کان (linked data)
- به‌سوودیشه بو زانیاریی زمانه‌وانی
- ئەژماری وشه ئینگلیسییه‌کان به پیی یه‌که‌م پیتیان (به‌سته‌ر)
- کۆمه‌لی گرافه‌کانی زانیاری ده‌بی به بنکه‌ی زانیاری (knowledge base)
- لیستی پشکنه‌ره‌کانی ئاسمان به یه‌ک کرته (به‌سته‌ر)
- بنکه به‌سووده‌کان:
- Wikidata (سه‌یری کوردی بکه: به‌سته‌ر)

سه‌رچاوه زمانه‌وانییه‌کان: گرافی زانیاری و بنکه‌ی زانیاری

- نواندنی زانیاری و پی‌دراوه‌کان به شیوازی گراف (graph)
- پشت به‌ستن به بناغه‌ی وی‌بی سیمانتیک و مۆدیل کردنی پی‌دراوه‌کان
- لیک کارکردنی یه‌کجار زۆری زانیاری له سه‌ر وی‌یدا ← چاره‌سه‌ریکی باش بو ئیستای «پی‌دراوه‌ی په‌یوه‌ندی‌دار»ه‌کان (linked data)
- به‌سوودیشه بو زانیاریی زمانه‌وانی
- ئەژماری وشه ئینگلیسییه‌کان به پی‌ی یه‌که‌م پیتیان (به‌سته‌ر)
- کۆمه‌لی گرافه‌کانی زانیاری ده‌بی به بنکه‌ی زانیاری (knowledge base)
- لیستی پشکنه‌ره‌کانی ئاسمان به یه‌ک کرته (به‌سته‌ر)
- بنکه به‌سووده‌کان:
- Wikidata (سه‌یری کوردی بکه: به‌سته‌ر)
- DBpedia (سه‌یری کوردی بکه: به‌سته‌ر)

سه‌رچاوه زمانه‌وانییه‌کان: گرافی زانیاری و بنکه‌ی زانیاری

- نواندنی زانیاری و پیدراوه‌کان به شیوازی گراف (graph)
- پشت به‌ستن به بناغهی ویی سیمانتیک و مودیل کردنی پیدراوه‌کان
- لیک کارکردنی یه‌کجار زوری زانیاری له سهر وییدا ← چاره‌سه‌ریکی باش بو ئیستای «پیدراوه پهیوه‌ندی‌دار»ه‌کان (linked data)
- به‌سوودیشه بو زانیاریی زمانه‌وانی
- ئەژماری وشه ئینگلیسییه‌کان به پیی یه‌که‌م پیتیان (به‌سته‌ر)
- کۆمه‌لی گرافه‌کانی زانیاری ده‌بی به بنکه‌ی زانیاری (knowledge base)
- لیستی پشکنه‌ره‌کانی ئاسمان به یه‌ک کرته (به‌سته‌ر)
- بنکه به‌سووده‌کان:
- Wikidata (سه‌یری کوردی بکه: به‌سته‌ر)
- DBpedia (سه‌یری کوردی بکه: به‌سته‌ر)
- ConceptNet (سه‌یری کوردی بکه: به‌سته‌ر)

پیداوه‌کان به‌پیی فۆرماتەکان

SEROKÊ IRAQÊ ŞPÊWAZÎYA ENDAMÊ SEROKATÎYA ENCÛMENA
 BILINDA ISLAMÎYA IRAQÊ KIR [10:30] 2010/Oct
 /25 PNA Serokê komara Iraqê Celal Talebanî,
 şpewaziya endamê serokatîya Encûmena
 Bilinda Islamiya Iraqê Adil Abdulmehdî û
 şandeya pê re kir. Herdu aliyan daxwaz
 kirin, ku divê hukûmeta nû ya Iraqê zû pêk
 bihê da ku pirs û şarêyên hevvelatîyan
 çareser bibin û kar û barên gel bi rê ve
 biçin. Di evê dîdarê de ya ku doh êvarê hat
 sazdan, herdu aliyan bir û nerîn di bareya
 pêkanîna hukûmeta nû ya Iraqê de bi hev
 guherandin û behsa encamên diyaloga navbera
 aliyên siyasî kirin.

• ناسراوترین پیناسه‌ی فۆرمات: .txt

SEROKÊ IRAQÊ ŞPÊWAZÎYA ENDAMÊ SEROKATÎYA ENCÛMENA
 BILINDA ISLAMÎYA IRAQÊ KIR [10:30] 2010/Oct
 /25 PNA Serokê komara Iraqê Celal Talebanî,
 şpewaziya endamê serokatîya Encûmena
 Bilinda Islamiya Iraqê Adil Abdulmehdî û
 şandeya pê re kir. Herdu aliyan daxwaz
 kirin, ku divê hukûmeta nû ya Iraqê zû pêk
 bihê da ku pirs û şarêyên hevvelatîyan
 çareser bibin û kar û barên gel bi rê ve
 biçin. Di evê dîdarê de ya ku doh êvarê hat
 sazdan, herdu aliyan bir û nerîn di bareya
 pêkanîna hukûmeta nû ya Iraqê de bi hev
 guherandin û behsa encamên diyaloga navbera
 aliyên siyasî kirin.

- ناسراوترین پیناسه‌ی فۆرمات: .txt
- ✓ ساکار، خیرا و ئاسان

SEROKÊ IRAQÊ ŞPÊWAZÎYA ENDAMÊ SEROKATÎYA ENCÛMENA
 BILINDA ISLAMÎYA IRAQÊ KIR [10:30] 2010/Oct
 /25 PNA Serokê komara Iraqê Celal Talebanî,
 şpewaziya endamê serokatîya Encûmena
 Bilinda Islamiya Iraqê Adil Ebdulmehdî û
 şandeya pê re kir. Herdu aliyan daxwaz
 kirin, ku divê hukûmeta nû ya Iraqê zû pêk
 bihê da ku pirs û şarêyên hevvelatîyan
 çareser bibin û kar û barên gel bi rê ve
 biçin. Di evê didarê de ya ku doh êvarê hat
 sazdan, herdu aliyan bir û nerîn di bareya
 pêkanîna hukûmeta nû ya Iraqê de bi hev
 guherandin û behsa encamên diyaloga navbera
 aliyên siyasî kirin.

- ناسراوترین پیناسه‌ی فۆرمات: .txt
- ✓ ساکار، خیرا و ئاسان
- × پیدراوه‌ی به‌بێ دارپێژران یان وه‌سف


```

<entry>
  <form>
    <orth>bend</orth>
    <pron>bænd</pron>
  </form>
  <gramGrp>
    <pos>n</pos>
    <gen>f</gen>
  </gramGrp>
  <sense n="1">
    <cit type="translation" xml:lang="en">
      <quote>bond</quote>
    </cit>
    <cit type="example">
      <quote>divê em êdî li benda sibehê
        ranewestin.</quote>
      <cit type="translation" xml:lang="en">
        <quote>we shouldn't stand around
          waiting for tomorrow.</quote>
      </cit>
    </cit>
  </sense>
</entry>

```

زمانی مارکاپی دريژه پيڊەر

Extensible Markup Language (.xml)


```

<entry>
  <form>
    <orth>bend</orth>
    <pron>bænd</pron>
  </form>
  <gramGrp>
    <pos>n</pos>
    <gen>f</gen>
  </gramGrp>
  <sense n="1">
    <cit type="translation" xml:lang="en">
      <quote>bond</quote>
    </cit>
    <cit type="example">
      <quote>divê em êdî li benda sibehê
        ranewestin.</quote>
      <cit type="translation" xml:lang="en">
        <quote>we shouldn't stand around
          waiting for tomorrow.</quote>
      </cit>
    </cit>
  </sense>
</entry>

```

- زمانی مارکاپی دريژه پيڊەر
- Extensible Markup Language (.xml)
- زمانی پروگرامسازيی مارکاپ هه نديک
- هيماي تايهت بو پيکهينانی به لگه به کاردينی


```

<entry>
  <form>
    <orth>bend</orth>
    <pron>bænd</pron>
  </form>
  <gramGrp>
    <pos>n</pos>
    <gen>f</gen>
  </gramGrp>
  <sense n="1">
    <cit type="translation" xml:lang="en">
      <quote>bond</quote>
    </cit>
    <cit type="example">
      <quote>divê em êdî li benda sibehê
        ranewestin.</quote>
      <cit type="translation" xml:lang="en">
        <quote>we shouldn't stand around
          waiting for tomorrow.</quote>
      </cit>
    </cit>
  </sense>
</entry>

```

- زمانی مارکاپی دريژه پييدهر
- Extensible Markup Language (.xml)
- زمانی پروگرامسازيی مارکاپ ههنديک
- هيمای تاييهت بو پيکهينانی بهلگه بهکاردينی
- ✓ خووهسفکهرو دارپژراو


```

<entry>
  <form>
    <orth>bend</orth>
    <pron>bænd</pron>
  </form>
  <gramGrp>
    <pos>n</pos>
    <gen>f</gen>
  </gramGrp>
  <sense n="1">
    <cit type="translation" xml:lang="en">
      <quote>bend</quote>
    </cit>
    <cit type="example">
      <quote>divê em êdî li benda sibehê
        ranewestin.</quote>
      <cit type="translation" xml:lang="en">
        <quote>we shouldn't stand around
          waiting for tomorrow.</quote>
      </cit>
    </cit>
  </sense>
</entry>

```

زمانی مارکاپی دريژه پييدهر
Extensible Markup Language (.xml)

زمانی پروگرامسازيی مارکاپ ههنديک

هيماي تاييهت بو پيکهينانی بهلگه بهکاردينی

✓ خووهسفکههه و دارپژراو

✓ باش بو گواستنهوه و دهست وهردان له پي دراوه

```

<entry>
  <form>
    <orth>bend</orth>
    <pron>bænd</pron>
  </form>
  <gramGrp>
    <pos>n</pos>
    <gen>f</gen>
  </gramGrp>
  <sense n="1">
    <cit type="translation" xml:lang="en">
      <quote>bond</quote>
    </cit>
    <cit type="example">
      <quote>divê em êdî li benda sibehê
        ranewestin.</quote>
    <cit type="translation" xml:lang="en">
      <quote>we shouldn't stand around
        waiting for tomorrow.</quote>
    </cit>
  </sense>
</entry>

```

زمانی مارکاپی دريژه پييدهر
Extensible Markup Language (.xml)

زمانی پروگرامسازيی مارکاپ ههنديک

هيماي تاييهت بو پيکهينانی بهلگه بهکاردينی

✓ خووهسفکهههه و دارپژراو

✓ باش بو گواستههوه و دهسته و هردان له پي دراوه

× ههنديک جار ناخييرا و دريژ


```
{
  "firstName": "John",
  "lastName": "Smith",
  "isAlive": true,
  "age": 27,
  "address": {
    "streetAddress": "21 2nd Street",
    "city": "New York",
    "state": "NY",
    "postalCode": "10021-3100"
  },
  "phoneNumbers": [
    {
      "type": "home",
      "number": "212 555-1234"
    }
  ]
}
```

JavaScript Object Notation (.json) ●


```
{
  "firstName": "John",
  "lastName": "Smith",
  "isAlive": true,
  "age": 27,
  "address": {
    "streetAddress": "21 2nd Street",
    "city": "New York",
    "state": "NY",
    "postalCode": "10021-3100"
  },
  "phoneNumbers": [
    {
      "type": "home",
      "number": "212 555-1234"
    }
  ]
}
```

JavaScript Object Notation (.json) ●

✓ خۆوهسفکههه و دارپژراو ●


```

{
  "firstName": "John",
  "lastName": "Smith",
  "isAlive": true,
  "age": 27,
  "address": {
    "streetAddress": "21 2nd Street",
    "city": "New York",
    "state": "NY",
    "postalCode": "10021-3100"
  },
  "phoneNumbers": [
    {
      "type": "home",
      "number": "212 555-1234"
    }
  ]
}

```

JavaScript Object Notation (.json)

✓ خۆوهسفکههه و دارپژراو

✓ باش بو گواستهوه و

دهست وهردان له پیدراوه


```

{
  "firstName": "John",
  "lastName": "Smith",
  "isAlive": true,
  "age": 27,
  "address": {
    "streetAddress": "21 2nd Street",
    "city": "New York",
    "state": "NY",
    "postalCode": "10021-3100"
  },
  "phoneNumbers": [
    {
      "type": "home",
      "number": "212 555-1234"
    }
  ]
}

```

JavaScript Object Notation (.json)

✓ خۆوهسفکههه و دارپژراو

✓ باش بو گواستهوه و

دهست وهردان له پیدراوه

× کول و کورتتر له XML


```

{
  "firstName": "John",
  "lastName": "Smith",
  "isAlive": true,
  "age": 27,
  "address": {
    "streetAddress": "21 2nd Street",
    "city": "New York",
    "state": "NY",
    "postalCode": "10021-3100"
  },
  "phoneNumbers": [
    {
      "type": "home",
      "number": "212 555-1234"
    }
  ]
}

```

JavaScript Object Notation (.json)

- ✓ خۆوهسفکەر و دارپژراو
- ✓ باش بۆ گواستنهوه و دهست وهردان له پیدراوه
- × کۆل و کورتتر له XML
- JSON و XML بربرهه
- هه لگواستنهوهی پیدراوهن له سهه و ییدا.

بنکه دراوه (database)

سیستهمی نهرمه کالاً بو پیناسه کردن، چی کردن، پاراستن و دهست وهردان له پیدراوه به کار دههیندری [18].

- یه کجار خیرا و جی متمانه یه

بنکه دراوه (database)

سیستهمی نهرمه کالاً بۆ پیناسه کردن، چۆ کردن، پاراستن و دهست وهردان له پیدراوه به کار دههیندری [18].

- یه کجار خیرا و جی متمانه یه
- ✓ زۆر بهربلاو له ئه ورۆی ویدا

بنکه دراوه (database)

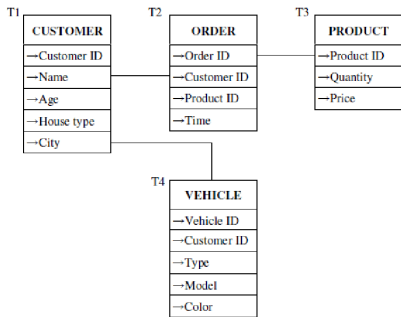
سیستهمی نهرمه کالاً بو پیناسه کردن، چی کردن، پاراستن و دهست وهردان له پیدراوه به کار دههیندری [18].

- یه کجار خیرا و جی متمانه یه
- ✓ زور بهربلاو له ئه ورۆی ویدا
- × خووه سفکه ر نین و پیکهاته کان به پیی مهنتقی په یوه ندییه وه له خشته دا ریک ده خرین

بنکه دراوه (database)

سیستهمی نهرمه کالاً بو پیناسه کردن، چئی کردن، پاراستن و دهست وهردان له پیدراوه به کار دههیندری [18].

- یه کجار خیرا و جی متمانه یه
- ✓ زور بهربلاو له ئه ورۆی ویدا
- × خووه سفکه رنین و پیکهاته کان به پیی
- مهنتقی په یوه ندییه وه له خشته دا ریک ده خرین
- به نیو بانگترین بنکه دراوه کان
په یوه ندیدارن (relational)
PostgreSQL، MySQL
و Oracle Database

بنکه دراوه (database)

سیستهمی نهرمه کالاً بو پیناسه کردن، چئی کردن، پاراستن و دهست وهردان له پیدراوه به کار دههیندری [18].

- یه کجار خیرا و جی متمانه یه
- ✓ زور بهربلاو له ئه ورۆی ویدا
- × خووه سفکه ر نین و پیکهاته کان به پیی مهنتقی په یوه ندییه وه له خشته دا ریک ده خرین
- به نیوبانگترین بنکه دراوه کان په یوه ندیدارن (relational) PostgreSQL ، MySQL و Oracle Database

چوارچێۆه‌ی وه‌سفکردنی سه‌رچاوه‌ (Resource)
(Description Framework (.ttl))

```
:lex_kmr_0278943883 a ontolex:
  LexicalEntry, ontolex:Word ;
ontolex:canonicalForm :
  form_kmr_0278943883 ;
rdfs:label "bend"@kmr-latn .

:form_kmr_0278943883 a ontolex:Form ;
dct:language <www.lexvo.org/page/
  iso639-3/kmr> ;
ontolex:writtenRep "bend"@kmr-latn ;
lexinfo:partOfSpeech lexinfo:noun ;
lexinfo:gender lexinfo:feminine ;
lexinfo:number lexinfo:singular ;
ontolex:sense :kmr_9120343779_sense.
```



```

:lex_kmr_0278943883 a ontolex:
  LexicalEntry, ontolex:Word ;
ontolex:canonicalForm :
  form_kmr_0278943883 ;
rdfs:label "bend"@kmr-latn .

:form_kmr_0278943883 a ontolex:Form ;
dct:language <www.lexvo.org/page/
  iso639-3/kmr> ;
ontolex:writtenRep "bend"@kmr-latn ;
lexinfo:partOfSpeech lexinfo:noun ;
lexinfo:gender lexinfo:feminine ;
lexinfo:number lexinfo:singular ;
ontolex:sense :kmr_9120343779_sense.

```

- چوارچییۆه‌ی وه‌سفکردنی سه‌رچاوه‌ (Resource) (Description Framework (.ttl))
- ✓ خۆوه‌سفکه‌ر و دارپێژراو


```

:lex_kmr_0278943883 a ontolex:
  LexicalEntry, ontolex:Word ;
ontolex:canonicalForm :
  form_kmr_0278943883 ;
rdfs:label "bend"@kmr-latn .

:form_kmr_0278943883 a ontolex:Form ;
dct:language <www.lexvo.org/page/
  iso639-3/kmr> ;
ontolex:writtenRep "bend"@kmr-latn ;
lexinfo:partOfSpeech lexinfo:noun ;
lexinfo:gender lexinfo:feminine ;
lexinfo:number lexinfo:singular ;
ontolex:sense :kmr_9120343779_sense.

```

- چوارچییۆه‌ی وه‌سفکردنی سه‌رچاوه‌ (Resource) (Description Framework (.ttl)
- خۆوه‌سفکه‌ر و دارپێژراو ✓
- زمانی ویب و پیدراوه‌ په‌یوه‌ندی‌داره‌کان ✓


```

:lex_kmr_0278943883 a ontolex:
  LexicalEntry, ontolex:Word ;
ontolex:canonicalForm :
  form_kmr_0278943883 ;
rdfs:label "bend"@kmr-latn .

:form_kmr_0278943883 a ontolex:Form ;
dct:language <www.lexvo.org/page/
  iso639-3/kmr> ;
ontolex:writtenRep "bend"@kmr-latn ;
lexinfo:partOfSpeech lexinfo:noun ;
lexinfo:gender lexinfo:feminine ;
lexinfo:number lexinfo:singular ;
ontolex:sense :kmr_9120343779_sense.

```

چوارچییۆه‌ی وه‌سفکردنی سه‌رچاوه‌ (Resource) (Description Framework (.ttl))

✓ خۆوه‌سفکه‌ر و دارپێژراو

✓ زمانی ویب و پیدراوه‌ په‌یوه‌ندی‌داره‌کان

✓ خیرا و به‌ربلاو


```

:lex_kmr_0278943883 a ontolex:
  LexicalEntry, ontolex:Word ;
ontolex:canonicalForm :
  form_kmr_0278943883 ;
rdfs:label "bend"@kmr-latn .

:form_kmr_0278943883 a ontolex:Form ;
dct:language <www.lexvo.org/page/
  iso639-3/kmr> ;
ontolex:writtenRep "bend"@kmr-latn ;
lexinfo:partOfSpeech lexinfo:noun ;
lexinfo:gender lexinfo:feminine ;
lexinfo:number lexinfo:singular ;
ontolex:sense :kmr_9120343779_sense.

```

چوارچییۆه‌ی وه‌سفکردنی سه‌رچاوه‌ (Resource)
(Description Framework (.ttl)

✓ خۆوه‌سفکه‌ر و دارپێژراو

✓ زمانی ویب و پیدراوه‌ په‌یوه‌ندی‌داره‌کان

✓ خیرا و به‌ربلاو

× هه‌ندی‌ک جار ئه‌ندازه‌ی

پیدراوه‌کان زۆر ده‌کاته‌وه‌


```

:lex_kmr_0278943883 a ontolex:
  LexicalEntry, ontolex:Word ;
ontolex:canonicalForm :
  form_kmr_0278943883 ;
rdfs:label "bend"@kmr-latn .

:form_kmr_0278943883 a ontolex:Form ;
dct:language <www.lexvo.org/page/
  iso639-3/kmr> ;
ontolex:writtenRep "bend"@kmr-latn ;
lexinfo:partOfSpeech lexinfo:noun ;
lexinfo:gender lexinfo:feminine ;
lexinfo:number lexinfo:singular ;
ontolex:sense :kmr_9120343779_sense.

```

چوارچییۆهی وه سفکردنی سه رچاوه (Resource)
(Description Framework (.ttl)

✓ خۆ وه سفکه ر و دارپژراو

✓ زمانی ویب و پیدراوه په یوه نیدیاره کان

✓ خیرا و بهربلاو

× هه ندیک جار ئه ندازه ی

پیدراوه کان زۆر ده کاته وه

✓ پیشنیاری W3C (بهسته ر)


```

:lex_kmr_0278943883 a ontolex:
  LexicalEntry, ontolex:Word ;
ontolex:canonicalForm :
  form_kmr_0278943883 ;
rdfs:label "bend"@kmr-latn .

:form_kmr_0278943883 a ontolex:Form ;
dct:language <www.lexvo.org/page/
  iso639-3/kmr> ;
ontolex:writtenRep "bend"@kmr-latn ;
lexinfo:partOfSpeech lexinfo:noun ;
lexinfo:gender lexinfo:feminine ;
lexinfo:number lexinfo:singular ;
ontolex:sense :kmr_9120343779_sense.

```

- چوارچێۆه‌ی وه‌سفکردنی سه‌رچاوه‌ (Resource) (Description Framework (.ttl))
- ✓ خۆوه‌سفکه‌ر و دارپێژراو
- ✓ زمانی ویب و پیدراوه‌ په‌یوه‌ندی‌داره‌کان
- ✓ خیرا و به‌ربلاو
- × هه‌ندی‌ک جار ئه‌ندازه‌ی پیدراوه‌کان زۆر ده‌کاته‌وه‌
- ✓ پێشنیاری W3C (به‌سته‌ر)
- لێره‌دا ده‌توانن له‌گه‌ڵ RDF دا زۆرتر ئاشنا بن: به‌سته‌ر.

به کارهینانی سه رچاوه زمانیه کان

- هاوشیۆهی بنه ماکانی بهرپۆه بردنی پیدراوه زانستییهکان [19]، سه رچاوه یه کی زمانه وانی باش ده بی:

- هاوشیۆهی بنه ماکانی به پڕیۆه بردنی پیدراوه زانستییهکان [19]، سه رچاوه یه کی زمانه وانى باش ده بێ:
- Findable: بدۆزریته وه

- هاوشیۆهی بنه ماکانی به پڕیۆه بردنی پیدراوه زانستییهکان [19]، سه رچاوه یه کی زمانه وانى باش ده بی:
- **F**indable: بدۆزریته وه
- **A**ccessible: به رده ست بی

- هاوشیۆه ی بنه ماکانی به پڕیۆه بردنی پیدراوه زانستییه کان [19]، سه رچاوه یه کی زمانه وانى باش ده بی:
- **F**indable: بدۆزریته وه
- **A**ccessible: به رده ست بی
- **I**nteroperable: کاری له گه ل بکری

- هاوشیوهی بنه ماکانی بهر یوه بردنی پیدراوه زانستییه کان [19]، سهرچاوه یه کی زمانه وانی باش ده بی:
- **F**indable: بدۆزریته وه
- **A**ccessible: بهرده ست بی
- **I**nteroperable: کاری له گه ل بکری
- **R**eusable: به که لک بیته وه

- هاوشیۆهی بنه ماکانی به پڕیۆه بردنی پیدراوه زانستییهکان [19]، سه رچاوه یه کی زمانه وانى باش ده بی:
  - **F**indable: بدۆزریته وه
  - **A**ccessible: به رده ست بی
  - **I**nteroperable: کاری له گه ل بکری
  - **R**eusable: به که لک بیته وه
- گرینگایه تیی پیدراوه زمانه وانیه په یوه ندیداره کان (linguistic linked data) [20]

- هاوشیوهی بنه ماکانی بهرپوه بردنی پیدراوه زانستییه کان [19]، سهرچاوه یه کی زمانه وانى باش ده بی:
  - **F**indable: بدۆزریته وه
  - **A**ccessible: بهرده ست بی
  - **I**nteroperable: کاری له گه ل بکری
  - **R**eusable: به که لک بیته وه
-
- گرینگایه تیی پیدراوه زمانه وانیه په یوه ندیداره کان (linguistic linked data) [20]
  - پیدراوه بناغه ی تیگه یشتن له زمان و گرینگایه تیشیان له زانسته مروییه دیجیتالییه کاند (digital humanities) هه یه.

بەشی پراکتیک

ئەم بەشە لە خولەكە، بەشیکى پراکتیکیشی هەیه که خویندکار دەتوانی لە رینگای مالپەری
خولەكەوه شوینی بکا.

- [1] Unsupervised cross-lingual representation learning.
<https://ruder.io/unsupervised-cross-lingual-learning>.
 Accessed: 2022-07-30.
- [2] Wheeler M. Thackston.
Sorani Kurdish—A Reference Grammar with Selected Readings.
 Harvard University, 2006.
- [3] Michael L Chyet and Martin Schwartz.
Kurdish-English Dictionary (Kurmanji).
 Yale University Press, 2003.
- [4] George Miller, Christiane Fellbaum, Judy Kegl, and Katherine Miller.
 Wordnet: An electronic lexical reference system based on theories of lexical memory.
Revue quebecoise de linguistique, 17(2):181–212, 1988.
- [5] Purya Aliabadi, Mohammad Sina Ahmadi, Shahin Salavati, and Kyumars Sheykh Esmaili.
 Towards building Kurdnet, the Kurdish Wordnet.
 In *Proceedings of the Seventh Global Wordnet Conference*, pages 1–6, 2014.
- [6] Collin F Baker, Charles J Fillmore, and John B Lowe.
 The Berkeley Framenet project.
 In *Proceedings of the 17th international conference on Computational linguistics-Volume 1*, pages 86–90.
 Association for Computational Linguistics, 1998.

- [7] Jacqueline Léon.
Claimed and unclaimed sources of corpus linguistics.
Henry Sweet Society for the History of Linguistic Ideas Bulletin, 44(1):36–50, 2005.
- [8] Guillaume Desagulier, Guillaume Desagulier, and Amboy.
Corpus linguistics and statistics with R.
Springer, 2017.
- [9] Kyumars Sheykh Esmaili, Donya Eliassi, Shahin Salavati, Purya Aliabadi, Asrin Mohammadi, Somayeh Yosefi, and Shownem Hakimi.
Building a test collection for Sorani Kurdish.
In *2013 ACS International Conference on Computer Systems and Applications (AICCSA)*, pages 1–7. IEEE, 2013.
- [10] Sina Ahmadi, Hossein Hassani, and Kamaladdin Abedi.
A Corpus of the Sorani Kurdish Folkloric Lyrics.
In *Proceedings of the 1st Joint Spoken Language Technologies for Under-resourced languages (SLTU) and Collaboration and Computing for Under-Resourced Languages (CCURL) Workshop at the 12th International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC)*, Marseille, France, 2020.
- [11] Hadi Veisi, Mohammad MohammadAmini, and Hawre Hosseini.
Toward Kurdish language processing: Experiments in collecting and processing the AsoSoft text corpus.
Digital Scholarship in the Humanities, 35(1):176–193, 2020.

- [12] Sina Ahmadi.
Building a corpus for the zaza–gorani language family.
In *Proceedings of the Seventh Workshop on NLP for Similar Languages, Varieties and Dialects (VarDial 2020)*, 2020.
- [13] Roshna Omer Abdulrahman, Hossein Hassani, and Sina Ahmadi.
A Rule-Based Kurdish Text Transliteration System.
2019.
- [14] Yaron Matras.
Revisiting Kurdish dialect geography: findings from the Manchester Database.
Current issues in Kurdish linguistics, 1:225, 2019.
- [15] Nicola Guarino and Pierdaniele Giaretta.
Ontologies and knowledge bases.
Towards very large knowledge bases, pages 1–2, 1995.
- [16] John P McCrae, Julia Bosque-Gil, Jorge Gracia, Paul Buitelaar, and Philipp Cimiano.
The ontalex-lemon model: development and applications.
In *Proceedings of eLex 2017 conference*, pages 19–21, 2017.
- [17] Mustafa Jarrar.
The Arabic ontology—an Arabic wordnet with ontologically clean content.
Applied ontology, (Preprint):1–26, 2021.

- [18] Thomas M Connolly and Carolyn E Begg.
Database systems: a practical approach to design, implementation, and management.
 Pearson Education, 2005.
- [19] Mark D Wilkinson, Michel Dumontier, IJsbrand Jan Aalbersberg, Gabrielle Appleton, Myles Axton, Arie Baak, Niklas Blomberg, Jan-Willem Boiten, Luiz Bonino da Silva Santos, Philip E Bourne, et al.
 The fair guiding principles for scientific data management and stewardship.
Scientific data, 3(1):1–9, 2016.
- [20] Fahad Khan, Christian Chiarcos, Thierry Declerck, Daniela Gifu, Elena González-Blanco García, Jorge Gracia, Max Ionov, Penny Labropoulou, Francesco Mambrini, John McCrae, Émilie Pagé-Perron, Marco Passarotti, Salvador Ros, and Ciprian-Octavian Truica.
 When Linguistics Meets Web Technologies. Recent advances in Modelling Linguistic Linked Open Data.
<http://www.semantic-web-journal.net/content/when-linguistics-meets-web-technologies-recent-advances-modelling-linguistic-linked-open-0>, 2021.
- [21] Steven Bird and Gary Simons.
 Extending dublin core metadata to support the description and discovery of language resources.
Computers and the Humanities, 37(4):375–388, 2003.

